

Pukovnik
mr MANOJLO BABIĆ

Iskustva iz upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja protivoklopne borbe u lokalnim ratovima

U ratnoj veštini uopšte, pa i u domenu upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica, iskustva imaju veliki teorijski i praktični značaj. Polazeći od njihovog značaja za teoriju i praksu ratne veštine, ona se obično dele na *taktička*, *operativna* i *strategijska*, uz uvažavanje činjenice da taktička i operativna iskustva imaju povratni uticaj na sagledavanje, vrednovanje i sintetizovanje strateških iskustava. U većini značajnijih lokalnih ratova koji su vođeni posle drugog svetskog rata oklopne i mehanizovane jedinice imale su bilo u ratu kao celini ili u njegovim pojedinim periodima stratešku ulogu i značaj, čime je i protivoklopna borba (POB) uzdignuta na isti nivo. Otuda se uopštena i sistematizovana iskustva iz tog domena ratne veštine mogu klasificirati prema istom kriteriju.

Treba uvek imati na umu da su iskustva iz ratne veštine, bilo iz lokalnih bilo iz svetskih ratova, za zemlje koje su ih vodile *primarna*, dok su za sve ostale *sekundarna*. Drugim rečima, *sopstveno* iskustvo ima veću vrednost od *tuđeg* (inostranog), ali je ono i skuplje, jer se plaća ljudskim životima, materijalnim troškovima i razaranjima na zemljištu.

U sferi prakse iskustva iz ratne veštine se javljaju (nude) u dva vida: kao gotov *model* i kao *inspiracija*. Iskustva iz ratne veštine, iskorišćena kao gotov model, uvek kriju u sebi opasnost od šablonizma koji može imati odgovarajuće negativne efekte. Otuda se nameće

potreba svestrane analize i obazrive primene iskustava kao gotovih modela, pogotovu tuđih. Međutim, kad je reč o borbenim sredstvima, o njihovoj tehničkoj strani (efikasnosti koju mogu ispoljiti), tada se iskustva kao neposredni modeli mogu šire koristiti i u drugim uslovima, bez veće opasnosti od negativnih posledica koje iz toga mogu proizići. Korišćenje iskustva kao *inspiracije* podrazumeva takav pristup da se ono uzima kao idejna skica za stvaranje sopstvenih modela saobraženih konkretnim uslovima i sprovedenih u praksi pod uticajem svih relevantnih činilaca. S obzirom na to da je svaki rat osoben društveni fenomen i kao takav istorijski neponovljiv, iskustva iz oružane borbe u bilo kom ratu, pa i iskustva iz savremenih lokalnih ratova više deluju snagom inspiracije nego što pružaju gotova rešenja.

Iskustva koja nam pružaju savremeni lokalni ratovi nameću obavezu kritičkog pristupa. Neka od tih iskustava su takvog značaja da ne prelaze okvire lokalnih uslova. Međutim, nas interesuju ona druga, koja su izišla iz svog lokaliteta i afirmisala se u svetu, a snažno utiču na teoriju i praksu pripreme i vođenja oružane borbe u mnogim zemljama, pa sledstveno tome u odgovarajućoj meri i na odgovarajući način i na našu doktrinu opštenarodnog odbrambenog rata. U ovom članku biće reči upravo o takvim iskustvima.

1. Korejski rat 1950—1953. godine

U korejskom ratu 1950—1953. godine oklopne i mehanizovane jedinice upotrebljavane su na isti način kao i u drugom svetskom ratu, ali u ograničenom obimu i u manjim sastavima zbog pretežno planinskog reljefa zemljišta¹. Rat je trajao tri godine a upotrebljeno je ukupno oko 1.500 tenkova.

U početnom periodu rata, oklopne i mehanizovane jedinice oružanih snaga Severne Koreje, opremljene tenkovima T-34, iznenadnim i brzim prodorima za vreme ofanzive postizale su značajne uspehe. Iako je brdsko-planinsko zemljište ograničavalo dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica uglavnom na puteve i oko njih, Severnokorejci su za relativno kratko vreme razbili protivničke snage i izbili na »fusanski mostobran«. Prilikom povlačenja, nakon američke intervencije, severnokorejske oklopne i mehanizovane jedinice upotrebljavane su za zaštitu povlačenja i za napad na vazdušne desante

¹ Samo u jednoj operaciji Amerikanci su upotrebili kompaktnu grupaciju od oko 100 tenkova. Kako su pretrpeli osetne gubitke, u daljem toku rata isključivo su upotrebljavali tenkove za neposrednu podršku pešadije i u manjim grupama (sastavima).

koje su Amerikanci upotrebljavali radi presecanja odstupnice severnokorejskim snagama. Posle intervencije kineskih oružanih snaga (>dobrovoljaca<), Amerikanci i Južnokorejci su bili prinuđeni na brzo povlačenje. Pri tome male formacije američkih oklopnih i mehanizovanih jedinica, a naročito tenkovske čete u pešadijskim pukovima naoružane tenkovima M4A3 *Šerman*, pokazale su se kao pogodne u zaštiti povlačenja, utoliko više što su američke i južnokorejske snage bile izložene napadima uglavnom pešadijskih kineskih i severnokorejskih jedinica, koje su bile slabo naoružane za protivoklopnu borbu i podržane relativno malim brojem tenkova T-34. Snažne padavine i zamrznuti putevi još više su otežavali povlačenje Amerikanaca i Južnokorejaca i ograničavali upotrebu tenkova obeju zaraćenih strana uglavnom na puteve i u tesnom sadejstvu sa pešadijom.

Prilikom povlačenja iz Severne Koreje, deo američkih snaga je evakuisan preko mostobrana i pomorskim putem prebačen u Južnu Koreju. Oklopne i mehanizovane jedinice, a naročito tenkovski sastavi, bile su osnovne snage američke kopnene vojske za odbranu tih mostobrana od snažnih i masovnih napada kineske pešadije. Kako su na pravcima povlačenja američkih i južnokorejskih snaga partizanske jedinice Severne Koreje i ubačeni delovi kineskih snaga rušili mostove, Amerikanci su, da bi obezbedili odstupnicu svojim oklopnim i mehanizovanim jedinicama, mostove i inženjerijske jedinice prebacivali iz Južne Koreje u Severnu Koreju vazdušnim putem. U leto 1951. godine, Amerikanci su uspeali da stabilizuju front oko 38. paralele i na toj liniji obe strane su uspele da održe položaje sve do kraja rata, odnosno potpisivanja primirja. U tom periodu, kada su borbe vođene na stabilizovanom frontu, obe zaraćene strane upotrebljavale su tenkove uglavnom za ojačanje položaja pešadije utvrđenih u poljskom tipu. Manje grupe tenkova upotrebljavane su u svojstvu rezervi po dubini odbrane. Zbog planinskog karaktera zemljišta, zaraćene strane nisu mogle masovno angažovati oklopne i mehanizovane jedinice za proboj odbrane, a zbog duboko ešeloniranih i uz to brojnih kineskih snaga u Severnoj Koreji, Amerikanci su posle nekoliko pokušaja i pretrpljenih gubitaka odustali od nastojanja da pomoću tenkova za neposrednu podršku pešadije (a uz masovnu podršku artiljerije i avijacije) odbace kineske i severnokorejske snage od glavnih puteva i prodru u operativnu dubinu, okruže ih i unište. Ništa u suštini nije promenila ni činjenica što su Amerikanci uveli u borbu nove savremenije tenkove tipa M-47. Kineska dobro utvrđena odbrana, oslonjena na planinske masive centralnog dela korejskog poluostrva, bila je za Amerikance nesavladiva.

Planinski karakter zemljišta Centralne i Južne Koreje, gde su pretežno vođene borbe, nije omogućavao angažovanje krupnih oklopnih i mehanizovanih sastava za ostvarivanje dubokih prodora i obrazovanje »oklopnih klinova« i »klešta«, tako tipičnih za ravničaste predele u Evropi, Severnoj Africi i Mandžuriji za vreme drugog svetskog rata. Zbog karaktera zemljišta, obe zaraćene strane su bile prinuđene da upotrebljavaju tenkovske i mehanizovane sastave u malim grupama i u tesnom sadejstvu sa pešadijom. Najčešće su se tenkovi kretali zajedno sa pešadijom, ili se pešadija u napadu (protivunapadu) kretala i ispred tenkova. Zbog toga ni sredstva za blisku POB (bazuke i dr.) nisu mogla značajnije doći do izražaja. Težište POB u takvim uslovima bilo je na protivoklopnim topovima, samohodnim oruđima i tenkovima. Tamo gde su tenkovi ojačavali položaje pešadije kao »nepokretne tačke«, oni su predstavljali okosnicu protivoklopne odbrane. Međutim, osnovni teret POB bio je na protivoklopnim topovima. Samohodna oruđa upotrebljavana su pretežno u sastavu protivoklopnih odreda i uporišta po dubini odbrane i u sadejstvu sa tenkovima u zasedi ili rezervi namenjenoj za izvršenje protivnapada.

Zbog duboko ešelonirane odbrane, relativno uskog i uz to pretežno planinskog Korejskog poluostrva, potiskivanje snaga u frontalnom obliku oružane borbe predstavljalo je dominantnu karakteristiku svih sadržaja oružane borbe na kopnu, uključujući oklopnu i protivoklopnu borbu, naročito u središnjem i završnom periodu rata. U taktičkim okvirima Kinezi i Severokorejci su uspešno primenjivali ubacivanje pešadijskih jedinica u pozadinu protivnika preko slabije branjenih spojeva i bokova. Amerikanci su se relativno uspešno branili od tih snaga angažovanjem tenkova i pešadije za kružnu odbranu komandnih mesta i artiljerijskih vatrenih položaja po dubini.

2. *Indijsko-pakistanski ratovi* *1965. i 1971. godine*

Indijsko-pakistanski ratovi sa stanovišta upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i POB vođeni su po istom tipu (modelu) operacija i taktičkih postupaka kao i u drugom svetskom i korejskom ratu, ali na ograničenom prostoru, sa relativno malim oklopnim snagama i na zemljištu koje znatno otežava upotrebu i dejstvo oklopnih i mehanizovanih jedinica. U ratu 1965. godine Pakistan je koristio američke tenkove tipa M-47, a Indija engleske *konkveror* i francuske AMX-13, a u ratu sa Istočnim Pakistanom 1971. i sovjetske ten-

kove, prvenstveno tipa PT-76. U ratu Indije protiv Istočnog Pakistana plivajući tenkovi uneli su bitnu novinu u taktiku oklopnih i mehanizovanih jedinica. Oni su nagovestili nove manevarske mogućnosti oklopnih i mehanizovanih jedinica koje su Izraelci kasnije u četvrtom arapsko-izraelskom ratu 1973. godine uspešno iskoristili². Naime, na početku rata Indijci su od tenkova PT-76 formirali zasebnu grupaciju koja se kroz neposredni međuprostor na dugačkom frontu duž granice preko reka i močvara ubacila u dubinu odbrambenog sistema istočnih Pakistanaca. Ova oklopna grupacija preplivala je više reka i močvara i probila se duboko u pozadinu pakistanskih snaga. Iznenadna pojava ove grupacije u pozadini fronta i žestok napad koji je izvela na komandna mesta, artiljerijske položaje i pozadinske baze doprineli su ubrzanom povlačenju Pakistanaca, koji su računali da su im bokovi obezbeđeni »neprohodnim« močvarama. Međutim, upravo ta zabluda o »neprohodnosti« močvara navela je Pakistance na zaključak da taj prostor ne treba braniti, već na njega osloniti bokove svoje severne i južne grupacije. Prodor jedne grupe od oko 100 tenkova PT-76 preko tog prostora i njihov napad iz pozadine imali su odlučujuću ulogu u razbijanju pakistanske odbrane, što je umnogome doprinelo brzom slamanju pakistanskog otpora u celini.

3. Oslobodilački rat na Indokineskom poluostrvu 1965—1975. godine

Vijetnamski, laoski i kampućijski oslobodilački rat 1965—1975. protiv Amerikanaca i njihovih kvslinga predstavlja, za razliku od korejskog i indijsko-pakistanskih ratova, nov tip rata. Zbog specifičnih uslova u kojima je vođen, taj rat je nametao zaraćenim stranama bitno drukčije modalitete oružane borbe u celini, a u skladu s tim i specifične načine upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja protvoklopne borbe. Ova činjenica za Amerikance kao agresore istakla je, sa stanovišta upotrebe oklopnih i mehanizovanih jedinica, u prvi plan neophodnost stvaranja »baza« u Južnom Vijetnamu i potrebu da se oklopne i mehanizovane jedinice angažuju za patroliranje na privremeno zaposednutoj teritoriji, obezbeđenje vojnih objekata u naseljenim mestima i van njih, kontrolu komunikacija, izviđanje, »intervencije« protiv oslobodilačkih snaga prilikom

² U četvrtom arapsko-izraelskom ratu 1973. godine, Izraelci su od zaplenjenih tenkova PT-76 formirali udarnu grupu sa kojom su ploveći prešli Gorko jezero, iznenadili Egipćane i stvorili mostobran iz kojeg se razvila operacija odsecanja Prve egipatske armije, što je imalo presudan uticaj na ishod oružanog sukoba.

njihovog napada na pojedine američke baze, i za napade na oslobodilačke snage po principu »pretraži i uništi«. Sa druge strane, oslobodilačke snage su pretežno vodile POB, ali u pojedinim operacijama, naročito završnim, upotrebljavale su svoje oklopne i mehanizovane jedinice za izvođenje napadnih dejstava.

S obzirom na to da džungla, brdsko-planinsko i močvarno zemljište predstavljaju značajan deo državne teritorije Južnog Vijetnama, Kampučije i Laosa, gde su se odvijale operacije, izrazita ograničenost upotrebe većih oklopnih i mehanizovanih jedinica (naročito tenkova) je razumljiva iako broj angažovanih oklopnih borbenih vozila nije bio mali³. Zbog toga je dominirala upotreba manjih oklopnih, naročito mehanizovanih sastava, tj. jedinica na oklopnim transporterima u sadejstvu sa helikopterskim jedinicama.

Američke oklopne i mehanizovane jedinice su često, prilikom »intervencija« i patroliranja, upadale u vijetnamske zasede koje su bile izvanredno vešto organizovane. Sistem zaseda bio je osnovni način vođenja POB od oslobodilačkih snaga u Južnom Vijetnamu. Napad na »baze« u kojima su bile locirane ili u toku borbi prikupljene američke oklopne i mehanizovane jedinice Vijetnamci su najčešće izvodili posrednim gađanjem iz prenosnih raketnih bacača i minobacača i nanosili gubitke živoj sili van tenkova, uništavali kamione, cisterne sa gorivom, komandna mesta i dr., i na taj način blokirali oklopne i mehanizovane jedinice i prinudili ih da se češće brane nego da napadaju.

Za vreme jedne od mnogorbojnih ofanziva i protivofanziva vijetnamskih i američkih snaga, koju su Amerikanci nazvali *Tet-a-tet*, tj. čelom u čelo, Vijetnamci su sa jednom četom od 10 tenkova PT-76 preplovili reku Mekong i iznenadnom vatrom i napadom sa boka uništili oko 50 američkih tenkova M-48 (jedan tenkovski bataljon). Ovo je još jedan primer uspešne upotrebe plivajućih tenkova na mestu i u vreme kad to protivnik ne očekuje. Postignuto iznenađenje po mestu i vremenu dejstva, bočni napad i drugi činoci doprineli su da je jedna četa opremljena tehnički inferiornim tenkovima (PT-76) pobedila tenkovski bataljon opremljen tehnički superiornijim tenkovima. Bez sumnje i u ovom primeru ljudski faktor je bio presudan.

Amerikanci su 1971. godine iz svojih baza u Tajlandu u planiranoj operaciji *LAN SON-719* izvršili helikopterski desant snagama jačine oko vazdušnodesantnog puka. Cilj im je bio da zauzmu zna-

³ Amerikanci su 1968. godine u Južnom Vijetnamu imali oko 580 tenkova, 2.100 oklopnih transportera i 230 oklopnih automobila.

čajnu visoravan u Laosu na koju su imali nameru da prebace celu diviziju »vazdušne konjice« i preseku *Ho Ši Minov put*. U momentu desantiranja, nalazeći se, dobro prikriveni, na vazdušnodesantnoj prostoriji, Laošani i Vijetnamci napali su Amerikance jednom tenkovskom brigadom opremljenom tenkovima T-34. U stvari, tenkovi su gađali helikoptere iz topova u momentu kad se desant iskrcavao. Rezultat je bio porazan za Amerikance. Helikopteri su uništeni, desant razbijen, a ljudstvo pretežno zarobljeno. »Lovac je ovog puta bio ulovljen«, tako su Amerikanci simbolički ocenili ovaj svoj poraz⁴. Tom prilikom su oklopne i mehanizovane jedinice Laosa i Vijetnama bile neočekivano efikasne u borbi protiv helikoptera, što je Amerikance prinudilo da znatno koriguju svoje ranije zaključke o mogućnostima helikoptera u odnosu na tenkove.

U završnim operacijama oklopne i mehanizovane jedinice Severnog Vijetnama primenjivale su koncentrične udare za oslobođenje Sajgona po istom principu grupisanja oklopnih i mehanizovanih jedinica kako je to činjeno u drugom svetskom ratu, početnom periodu korejskog rata i indijsko-pakistanskim ratovima.

4. Arapsko-izraelski ratovi 1948—1973. godine

Arapsko-izraelski ratovi 1948—1973. godine vođeni su, sa stanovišta upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja protivoklopne borbe, u osnovi po načelima frontalnog oblika oružane borbe iz drugog svetskog rata. Pri tom prvi i drugi arapsko-izraelski rat nisu pružili neka značajnija iskustva, bar što se tiče upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja protivoklopne borbe. U trećem arapsko-izraelskom ratu 1967. godine izraelske oklopne i mehanizovane jedinice dejstvovale su u sprezi sa ratnim vazduhoplovstvom i demonstrirale modernu varijantu nemačkog *blickriga* sa početka drugog svetskog rata. Pošto su probile položaje egipatskih snaga na graničnom frontu, izraelske oklopne i mehanizovane jedinice su brzo prodirale osnovnim operativnim pravcima preko Sinaja prema Sueckom kanalu. Egipatske snage bile su prinuđene na ubrzano povlačenje preko Sinajske pustinje i tada ih je, dok su se kretale u kolonama, napadala izraelska avijacija i gonile izraelske oklopne i mehanizovane jedinice.

⁴ Major avijacije Dim. Malathritis: Ephirisiokke dinatotites ton elikopteron; (Operativne mogućnosti helikoptera), »STRATIOTIKI EPITHEORISIS«, 6/74.

Izložene snažnim udarima izraelske avijacije i koncentričnim napadima oklopnih i mehanizovanih jedinica, egipatske snage su u roku od tri dana bile razbijene, a da nisu bile u stanju da pruže značajniji otpor. Istovremeno i na isti način bile su razbijene jordanke i sirijske snage koje su odbačene preko reke Jordana i dela Golanske visoravni. Ipak, treći arapsko-izraelski rat ostavio je i jedno značajno iskustvo u vođenju protivoklopne borbe. Naime, kada su se protivoklopne rakete pojavile, dugo je dominiralo shvatanje da su one odbrambeno sredstvo, da ih treba zakloniti u odbrani i čekati napad tenkova, a to znači učiniti ih pasivnim. Međutim, ovaj rat otkrio je i nagovestio mogućnosti uspešne upotrebe protivoklopnih raketa i u napadu. Izraelci su upotrebom protivoklopnih raketa *kobra* i *vidžilent* pri napadu na ukopani egipatski tenkovski bataljon na položajima kod Gaze postigli iznenađenje, tako da je ceo bataljon uništen, a da prethodno nije ni metka opalio.

Posle rata, kada su egipatski tenkisti analizirali svoje i izraelske postupke, uvideli su da je njihovo nepoznavanje mogućnosti i načina upotrebe protivoklopnih raketa bio osnovni uzrok njihovog taktičkog neuspeha kod Gaze. Njihova osnovna zabluda, ne samo njihova već i mnogih do tada u svetu, jeste u tome što su smatrali da su protivoklopne rakete isključivo sredstvo odbrane, a ne i napada.

Cetvrti arapsko-izraelski rat 1973. godine pružio je posebno značajna iskustva iz upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja protivoklopne borbe. Zaraćene strane ušle su u ovaj rat sa različitim konceptima upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja POB, polazeći svaka sa svog stanovišta i od iskustava iz prethodnih ratova, a i od svojih strategijsko-operativnih ciljeva i drugih relevantnih okolnosti i činilaca koji su bitno uticali na tok i ishod oružane borbe. Imajući u vidu sve specifičnosti pod kojima je vođen četvrti arapsko-izraelski rat, to i iskustva iz upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja POB treba u tom kontekstu posmatrati i vrednovati.

Egipatsko-sirijski koncept potiskivanja neprijateljskih snaga na širokom frontu bez izrazitijeg grupisanja i ešeloniranja oklopnih i mehanizovanih jedinica na težišnim pravcima nije i pored ostvarenog iznenađenja obezbedio pretvaranje taktičkog uspeha u operativni, dok su Izraelci primenjujući koncept koncentričnih udara oklopnih i mehanizovanih jedinica svoje operativne zahvate pretvorili u uspeh strategijskih razmera i na golanskom i na sinajskom vojištu.

Arapci su u ovom ratu, pored iznenađenja, računali i na brzinu dejstva svojih oklopnih i mehanizovanih jedinica, a i na sporije reagovanje značajnih izraelskih operativnih i strategijskih rezervi koje je mobilizacijom tek trebalo stvoriti. Oni su tempo nastupanja zasnivali na tenkovima koje su upotrebili za neposrednu podršku pešadije. Egipćani su čak celu operaciju forsiranja Sueckog kanala i osvajanja utvrđene linije *Bar-Lev* izveli upotrebljavajući tenkove isključivo za neposrednu podršku pešadije. I dok su se držali tog principa, napad se odvijao uspešno, ali nije krunisan probojem izraelske odbrane. Time je operacija koja je počela kao strategijska završena rezultatom taktičkog značaja.

Egipatski koncept potiskivanja izraelskih snaga na frontu širokom oko 160 km doveo je do masovnog angažovanja tenkova u ulozi neposredne podrške pešadije, masovnije i na znatno širem frontu nego što je to učinjeno u bilo kojoj napadnoj operaciji u prvom ili drugom svetskom ratu. Međutim, izostalo je grupisanje oklopnih i mehanizovanih jedinica na relativno uske odseke fronta i ešeloniranje po dubini kako bi se na tim odsecima ostvario proboj i prodor oklopnih i mehanizovanih jedinica u operativnu dubinu radi odsecanja ili okruženja dela neprijateljevih snaga. Pokušaj Egipćana da u drugoj etapi sinajske operacije prednjim odredima sastavljenim uglavnom od tenkova prodru kroz izraelsku odbranu i zaposednu prevoje Mitla, Gida i Kafmije nije dao željene rezultate, čime je oborena hipoteza o mogućnosti samostalnog dejstva tenkova na bojištu bez pešadije i drugih rodova vojske. Koliko god ova hipoteza izgledala realna u uslovima nuklearne vatrene podrške u napadu, kada se u rasporedu branioca od efekata nuklearnih udara stvaraju breše kroz koje prodiru sami tenkovi bez pešadije i drugih rodova vojske, toliko se ona pokazala neodrživom i krajnje neracionalnom u uslovima čvrste i ničim nenarušene odbrane i rasporeda braniočevih snaga po dubini.

Sirijske snage su takođe otpočele i vodile napad angažujući tenkove za neposrednu podršku pešadije na celom frontu širine oko 65 km, odnosno na odsecima fronta i na pravcu dejstva gde je to prohodnost zemljišta dozvoljavala. Pokušaj da se za dovršenje proboja drugog izraelskog odbrambenog položaja uvede u borbu sirijska oklopna divizija — dejstvujući isto tako kao neposredna podrška pešadije — nije dao željene rezultate. Na taj način ni Sirijci ni Egipćani taktičke uspehe na celom frontu nisu mogli da pretvore u operativne uspehe ni na jednom pravcu dejstva. Time je način upotrebe tenkova, kao neposredne podrške pešadije, opitovan u brojnim operacijama u prvom, a naročito u drugom svetskom

ratu, još jednom potvrdio svoju vitalnost, svrsishodnost i efikasnost, ali samo u taktičkim okvirima.

Pokušaj Arapa da ovaj način upotrebe tenkova podignu na operativni i strateški nivo, upotrebljavajući sve raspoložive oklopne snage na celom frontu, osporen je događajima u ovom ratu. Time su ponovno aktuelizovane neke stare nedoumice teorijske i praktične prirode, koje se tiču načina upotrebe oklopnih i mehanizovanih snaga, odnosno njihovog mesta i uloge u bojevima i operacijama.

U teoriji ratne veštine još pred drugi svetski rat rasvetljeni su svi glavni aspekti načina neposredne podrške pešadije i u praksi drugog svetskog rata potvrđeni kroz mnogobrojne bojeve i operacije. Time su bile razrešene dileme koje su nastale između prvog i drugog svetskog rata oko mesta i uloge oklopnih i mehanizovanih jedinica kao posebnog roda vojske.

Posle drugog svetskog rata ova iskustva o mestu i ulozi oklopnih i mehanizovanih jedinica bila su prihvaćena kao univerzalna, a pojava nuklearnog oružja otvorila je prostor za dalje jačanje njihovog mesta i uloge u kopnenoj vojsci.

Danas, toliko godina nakon četvrtog arapsko-izraelskog rata, možemo se upitati koji su suštinski razlozi usloveli da su se Arapi opredelili za način neposredne podrške pešadije kao jedini i isključivi i uz to u tako velikim razmerama. Zbog čega oni nisu primenili koncentrične udare oklopno-mehanizovanih jedinica (»oklopne klinove«) na odvojenim operativnim pravcima koji u završnoj fazi operacije tendiraju obrazovanju »klešta« i okruženju protivničkih snaga ili njihovom odsecanju, odnosno zašto nisu primenili kombinaciju neposredne podrške pešadije i samostalnih dejstava, jer se upravo taj metod prilikom probijanja jako utvrđene odbrane u drugom svetskom ratu pokazao kao najefikasniji?

Razloge za takvo opredeljenje Arapa treba tražiti u strateškim konceptima oružane borbe u celini i ograničenom cilju rata koji su pred sebe postavili Egipat i Sirija. Naime, ove zemlje su nastojale da u jednom iznenadnom napadu odbace izraelske snage sa dela okupirane teritorije izvodeći borbena dejstva na širokom frontu. Za realizaciju takvog koncepta Egipat i Sirija su raspolagali kopnom vojskom u kojoj pešadija predstavlja glavnu snagu. To je bila realna osnova za strategiju »korak po korak«, mada je želja i težnja Arapa bila da napad na celoj dubini planiranog dejstva izvedu u »trku«, tj. što većom brzinom i angažovanjem svih raspoloživih snaga istovremeno na celom frontu — kako bi Izrael na

oba fronta i uz to na celoj širini bio istovremeno izložen snažnom pritisku.

Međutim, taj strategijski koncept je bio kratkog daha i ubrzo su Arapi bili prinuđeni na usporeno kretanje »korak po korak« da bi konačno njihova ofanziva bila zaustavljena. Težnja Arapa da na celom frontu budu »apsolutno jači« uslovala je da na težištu dejstva Izraelci budu relativno slabiji, jer je Izrael koncentracijom oklopnih i mehanizovanih jedinica na određenim pravcima stvarao višestruku nadmoćnost.

Pri koncipiranju uloge svojih oklopno-motorizovanih jedinica, Izraelci su očividno uvažavali dostignuća iz drugog svetskog rata. Rezultatima koje su postigli razbijanjem sirijskih snaga na Golanu i odsecanjem treće egipatske armije, oni su pokazali i nešto novo, i to veoma značajno, a to je da se operativni uspesi oklopnih i mehanizovanih jedinica mogu pretvoriti u strategijske, tj. da oklopne i mehanizovane jedinice tamo gde čine glavninu kopnene vojske mogu biti i glavni nosilac oružane borbe na kopnu za rat u celini.

Budući da su zaraćene strane u četvrtom arapsko-izraelskom ratu tražile rešenje oružane borbe na kopnu kroz operacije u kojima su oklopne i mehanizovane jedinice bile nosilac borbenih dejstava, to je POB širokih razmera bila logična posledica takvih nastojanja. Drugim rečima, kroz ishod borbe oklopnih i mehanizovanih jedinica u napadu sa protivoklopnim snagama u odbrani rešavan je ishod operacija na kopnu, a time i oružane borbe u celini. Zbog toga je i angažovanje ostalih rodova i vidova na kopnu bilo direktno vezano za upotrebu oklopnih i mehanizovanih jedinica ili u funkciji protivoklopne borbe. U četvrtom arapsko-izraelskom ratu POB nije bila zatvoren i statičan sistem (kao što je bio sistem PVO), već takav sadržaj oružane borbe koji je bio prožet dinamikom i otvorenosću za učešće svih rodova kopnene vojske i lovačko-bombarderske avijacije. Obim POB bio je direktno usovljen masovnošću upotrebe oklopnih i mehanizovanih jedinica. Na relativno malom prostoru oba vojišta upotrebljeno je oko 6.000 tenkova i približno isto toliko drugih oklopnih borbenih i neborbenih vozila. Otuda je masovnost POB bilo glavno obeležje oružane borbe u četvrtom arapsko-izraelskom ratu.

Raznovrsnost protivoklopnih sredstava kopnene vojske uticala je na povećanje daljine vođenja neposredne POB, tako da je ona (daljna) u četvrtom arapsko-izraelskom ratu u odnosu na završne operacije drugog svetskog rata povećana za više od tri puta. Tako na primer, efikasan domet protivoklopnih topova na kraju drugog svetskog rata bio je 1.000—1.200 metara, a u četvrtom arapsko-izra-

elskom ratu protivoklopne rakete upotrebljavane su efikasno i na daljini 3.000—3.200 metara. To znači da je i srednja daljina vođenja borbe između oklopnih i protivoklopnih snaga i sredstava takođe povećana približno za tri puta. Dok je u drugom svetskom ratu ta daljina iznosila oko 500—600 metara, u četvrtom arapsko-izraelskom ratu ona iznosi 1.500—1.600 metara. Takvom povećanju daljine u POB doprinela je i preglednost (otkrivenost) zemljišta, koja nije karakteristična za evropsko tlo.

U načinu organizovanja i vođenja POB došlo je takođe do bitnih promena u odnosu na drugi svetski rat. Nizak nivo efikasnosti statičkih elemenata POB koje je Izrael primenio na liniji *Bar-Lev* i »golanskom bastionu ozbiljno su doveli u pitanje opravdanost organizovanja POB u odbrani po sistemu pretežno statičkih elemenata (protivoklopni rejoni, protivoklopna uporišta i sl.). Nasuprot tome, dinamički elementi POB u odbrani na strani Izraelaca dolazili su do punog izražaja preko kombinovanih dejstava iz zaseda i protivnapada sa zemlje i udara iz vazdušnog prostora. Arapi su svoje protivoklopne raketne jedinice držali relativno daleko od linije sudara u svojstvu rezerve, tako da su kasnile sa uvođenjem u borbu. Na drugoj strani, Izraelci su čak sa helikopterskim protivoklopnim jedinicama išli direktno u borbeni poredak i postavljali sa njima zasede iza pešćanih dina.

Nosioci bliske POB (do 1.000 m) u četvrtom arapsko-izraelskom ratu bili su, prvenstveno, pešadija i inženjerija. Na srednjim daljinama (1.000 do 2.000 m) nosioci POB bile su oklopne i mehanizovane jedinice i jedinice klasične protivoklopne artiljerije, a na velikim daljinama (preko 2.000 m) protivoklopne rakete na vozilima i helikopterima. Značajan doprinos u POB dale su artiljerijske jedinice za podršku posrednim gađanjem, a i lovačko-bombarderska avijacija sa širokim asortimanom protivoklopnih sredstava vazduh-zemlja.

Osnovni zaključak koji se može izvući o efikasnosti oklopnog i protivoklopnog naoružanja u četvrtom arapsko-izraelskom ratu jeste taj da nije bilo prevaziđenog (zastarelog) oružja, već su manje-više svi sistemi opravdali svoju namenu i egzistenciju u naoružanju u to vreme. Međutim, najveću efikasnost, a time i perspektivnost, ipak je pokazalo raketno naoružanje svih vrsta i namena. Visoka efikasnost protivoklopnih raketa u četvrtom arapsko-izraelskom ratu doprinela je jednom pogrešnom početnom utisku koji je stvoren u javnom mnjenju u svetu i u nas. Naime, počelo se tvrditi da su sredstva odbrane odnela prevagu nad sredstvima napada. Pri tome se pošlo od postavke da su protivoklopne rakete isključivo sredstvo

odbrane. Međutim, one se upotrebljavaju i u napadu i u odbrani i postale su masovno sredstvo protivoklopne borbe.

Sva upotrebljena protivoklopna sredstva su pokazala manje-više očekivane rezultate, ali su najveću efikasnost ipak ispoljile protivoklopne rakete tipa TOW. Verovatno da u tome ima udela i činjenica da su na ovom ratištu po prvi put upotrebljene i uz to sa borbenih helikoptera, što je za Arape bilo iznenađenje. Jedno od značajnih novih srdstava POB, koje je upotrebilo izraelsko ratno vazduhoplovstvo, su rakete tipa *maverik*. Međutim, kako je relativno malo ovih raketa upotrijebljeno, one su više nagovestile mogućnost ulaska u naoružanje nego što su pružile pouzdane dokaze o svojoj efikasnosti.

Zaraćene strane imale su velike gubitke u tenkovima. Egipat je izgubio oko 44 odsto od raspoloživog broja tenkova, Izrael 47 odsto, a Sirija oko 79 odsto. Gubici u tenkovima praćeni su odgovarajućim gubicima u oklopnim transporterima, srazmerno njihovom učešću u borbi. Tako veliki gubici nisu uzrokovani samo visokom efikasnošću sredstava POB, već i greškama koje su zaraćene strane učinile u upotrebi oklopnih i mehanizovanih jedinica. Osim toga, na visinu gubitaka bitno su uticali i žestina oružane borbe, stepen angažovanja oklopnih i mehanizovanih jedinica preko kojih su zaraćene strane nastojale da ostvare svoje operativne i strategijske ciljeve i činjenica da je na malom prostoru sa obe strane angažovano oko 6.000 tenkova. Kada se sve to ima u vidu, otpada privid o izuzetno povećanoj ranjivosti oklopnih i mehanizovanih jedinica koju izražavaju visoki gubici. Drugim rečima, veličina ukupnih gubitaka u tenkovima i oklopnim transporterima u četvrtom arapsko-izraelskom ratu, uzeta sama za sebe, nije dovoljan argument za meritorno zaključivanje o njihovoj efikasnosti ili neefikasnosti. U stvari, gubici više govore o žestini borbi koje su oklopne i mehanizovane jedinice vodile, nego o njihovoj rapidno povećanoj osetljivosti i ranjivosti.

Egipćani tvrde da je 90 odsto od uništenih izraelskih tenkova uništila njihova pešadija ručnim bacačima, bestrzajnim topovima i protivoklopnim raketama. To znači da su egipatski tenkovi u neposrednoj borbi uništili svega 10 odsto izraelskih tenkova. Izraelci negiraju ovu egipatsku tvrdnju, ističući da se ona može prihvatiti kao delimično tačna samo za period forsiranja Sueckog kanala. Arapi su većinu svojih tenkova izgubili od izraelskih tenkova i protivoklopnih raketa na vozilima i helikopterima. Gubici zaraćenih strana u tenkovima od protivoklopnih mina u ovom ratu bili su srazmerno mali. Ceni se da minama nije uništeno više od dva do

pet odsto od ukupnog broja izgubljenih tenkova na obema stranama.

U zaključku o gubicima tenkova treba istaći da se struktura gubitaka u četvrtom arapsko-izraelskom ratu u odnosu na drugi svetski rat bitno promenila. Povećan je broj nepovratnih, a smanjen broj povratnih gubitaka. To je, sa jedne strane, rezultat povećane vatrene moći sredstava upotrebljenih u POB, a sa druge strane — rezultat tehničke usavršenosti i pouzdanosti savremenih tenkova.

Za četvrti arapsko-izraelski rat je karakteristično da je broj opštih i sanitetskih gubitaka⁵ bio na nivou najtežih bitaka iz drugog svetskog rata, pri čemu je ispoljena tendencija povećanja broja poginulih u odnosu na broj ranjenih. Broj povređenih u glavu i grudni koš u oklopnim borbenim vozilima se povećao, što ima značajnog uticaja na povećanje broja poginulih na bojištu, a odražava se i na visinu mortaliteta u sanitetskim ustanovama. Time su nepovratni gubici, posebno članova posada oklopnih borbenih vozila, u porastu. Visok procenat psihotraumatizovanih, posebno u izraelskim oružanim snagama 1973. godine, može se delom objasniti žestinom borbi, a delom masovnošću i visokom efikasnošću vatre na bojištu. Sa stanovišta upotrebe zapaljivih sredstava (ručna improvizovana zapaljiva sredstva, *napalm* — bombe i dr.), značajno je još jedno iskustvo. Naime, savremeni tipovi tenkova i oklopnih transportera su tako hermetizovani da potpuno štite članove posade od svih vrsta zapaljivih sredstava. Osim toga, oklop tenka i oklopnog transportera potpuno štiti od vatre iz automatskih pušaka, puškomitraljeza i drugog lakog naoružanja.

5. Angažovanje kubanskih snaga u Angoli 1976. godine

Kubanci su u Angoli 1976. godine angažovali deo svojih oružanih snaga ukupne jačine oko 15.00 ljudi. Jedan deo snaga upotrebljen je za obezbeđenje najvažnijih objekata u glavnom gradu Angole, a drugi deo je upotrebljen da pomogne snagama MPLA u razbijanju, odbacivanju i proterivanju iz zemlje kontrarevolucionarnih i intervencionističkih oružanih formacija desničarskih snaga koje su nastupale prema Luandi iz tri pravca: severa, istoka i juga.

⁵ Vidi, general-major, prof. dr Pišćević: *Uticaj novih oružja na broj i strukturu gubitaka u poslednjim ratovima*, Zbornik referata i saopštenja sa simpozijuma »Strategija oružane borbe u NOR-u«, VIZ, Beograd 1980.

Kubanci su planirali da iz rejonu Luande na svakom od tih pravaca u susret intervencionističkim snagama upute po jedan snažan kombinovani oklopno-mehanizovani odred jačine oko 2.000—3.000 ljudi. Osnovu odreda je činio oklopno-mehanizovani puk ojačan divizionom višecevnih bacača raketa, inženjerijom, izviđačkim i drugim delovima, i podržan helikopterskim jedinicama i avijacijom. Odredi su se na pravcima upotrebe pojavili iznenadno, što svedoči o solidnoj tajnosti izvedenih priprema za njihovo stupanje u dejstvo. Napadna dejstva kubanskih oklopno-mehanizovanih odreda odvijala su se u zahvatu puteva. Način dejstva kubanskih snaga u napadu bio je specifičan i saobražen konkretnim uslovima.

Nakon uspostavljanja borbenog dodira prelazilo se u napad iz pokreta. Prethodno su avioni i helikopteri izvršili izviđanje protivničkog rasporeda. Dok su se tenkovski i mehanizovani bataljon razvijali za napad u zahvatu puta kojim su se kretali u koloni, divizion višecevnih bacača raketa je vršio vatrenu pripremu napada. Neposredni dodir sa neprijateljem držale su snage MPLA. Udar snažnom i koncentričnom vatrom divizona višecevnih bacača raketa, tenkovskog bataljona i mehanizovane pešadije završavao se razbijanjem intervencionističkih snaga na položaju, koje su se posle tog udara povlačile. Međutim, u toku povlačenja one su nailazile na zasede snaga desantiranih helikopterima u pozadini ili infiltriranih obilaznim pravcima kroz džunglu. Posle nekoliko takvih udara intervencionističke snage su se delom povlačile u džunglu ili ubrzano odstupale u Zair, odnosno Namibiju ne sačekajući Kubance i snage MPLA koje su ih gonile.

Pri oceni efikasnosti dejstava kubanskih oklopno-mehanizovanih odreda treba imati u vidu karakteristike zemljišta u zahvatu pravaca. U celini preovlađuje pošumljeno zemljište tropskog tipa vegetacije, uz manje i veće komplekse otkrivenog i pretežno neobrađenog zemljišta (savane), koji se naizmenično smenjuju u zahvatu puteva. U južnim predelima zemlje preovlađuje brdovito zemljište, a na severu i istoku od Luande su pretežno ravničasti predeli. Iznenađenje je bilo i u tome što su oklopno-mehanizovane snage upotrebljavane na zemljištu koje nije pogodno za dejstvo tih snaga. Međutim, pošlo se od toga da protivnik raspolaže uglavnom lakim pešadijskim naoružanjem od kojeg oklop tenka i oklopnog transportera sigurno štiti. Protivoklopno naoružanje intervencionističkih snaga bilo je malobrojno i pretežno prenosno (ručni bacači i bestrajni topovi), a napadna dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica izvođena su, skoro isključivo, u zahvatu glavnih komunikacija.

6. Iračko-iranski rat

Za sagledavanje uloge i značaja oklopnih i mehanizovanih jedinica i za uopštavanje iskustava iz njihove upotrebe u iračko-iranskom ratu neophodno je u najkraćem istaći nekoliko bitnih obeležja tog rata.

Prvo, s iračke strane rat je zamišljen i u početku vođen kao »munjeviti« i *manevarski*. Međutim, posle 10 dana taj rat se pretvorio u *rovovski* i *pozicioni* (po metodu vođenja sličan prvom svetском ratu), iako se vodi najsavremenijim klasičnim naoružanjem.

Drugo, Iranci su planirali da angažovanjem jednog dela oružanih snaga, a pre svega oklopnih i mehanizovanih jedinica što pre razbiju oružane snage Irana na prigraničnoj prostoriji u Kuzistanu, ovladaju komunikacijom Šahabad — Ahvaz — Aga Đari, zauzmu važne objekte kao što su Koramšar i Abadan, a zatim posle prelaska u odbranu prinude protivnika na pregovore diktirajući mu uslove s pozicija sile radi ostvarenja svojih strategijskih ciljeva. Iranci su, pak, težili da upornom odbranom zadrže protivnika, slome njegov početni udar, a zatim snažnom protivofanzivom što pre razbiju i izbace iračke snage sa svoje teritorije. U suštini obe strane su najverovatnije računale da će rat biti *kratkotrajan*, a on se razvio u *dugotrajan* i *iscrpljujući*, što nijedna od zaraćenih strana nije želela.

Treće, u ostvarenju ciljeva rata obe strane su računale i na unutrašnje slabosti protivnika koje će doprineti ostvarenju tih ciljeva i ubrzati tok i ishod rata. Međutim, događaji pokazuju da se očekivanja nisu ispunila. Naprotiv, rat je unutrašnje probleme potisnuo u drugi plan i patriotska osećanja postala su mobilizatorska snaga za sve veće angažovanje snaga na obe strane.

Ne ulazeći u problematiku angažovanja celokupnih oružanih snaga zaraćenih strana, već samo delimičan pogled na upotrebu i dejstvo oklopnih i motorizovanih jedinica daje mogućnost da se izvuče neki osnovni zaključci.

U dosadašnjim borbenim dejstvima oklopne i mehanizovane jedinice su na obe strane bile nosioci ofanzive, odnosno protivofanzive. U prvih 10 dana rata iračke snage ostvarile su prosečan tempo od 2—3 km/dan, a samo na bagdaskom pravcu 5—10 km/dan. Ovako nizak tempo uslovljen je mnoštvom činilaca. Nije se dogodilo ono što se moglo očekivati da će oklopne i mehanizovane jedinice Iraka brzim prodorima obići i odseći naseljena mesta i težiti odsecanju i okruženju iranskih snaga putem »klinova« i »klešta«. Umesto toga one su upotrebljavane u borbama za gradove, što ih

je vezivalo i razvlačilo po frontu. Zbog toga oklopne i mehanizovane jedinice nisu bile u mogućnosti da ispolje svoje manevarske sposobnosti i udarnu snagu, već su korak po korak potiskivale protivnika, što je sa više uspeha mogla obaviti pešadija.

Iranske oklopne i mehanizovane jedinice su u početku vešto upotrebljene u odbrani za vođenje POB, ali su u protivofanzivi i sa njihove strane izostali bočni udari i dublji zahvati na pravcima gde su za to postojali uslovi.

Obe zaraćene strane raspolažu modernim oklopnim i protiv-oklopnim borbenim sredstvima sovjetske i američke proizvodnje. Ceni se da je Irak ušao u rat sa oko 2.700 tenkova i oko 2.000 oklopnih transportera, a Iran sa oko 2.000 tenkova i oko 1.000 transportera. Gubici zaraćenih strana nisu poznati javnosti, ali se prema intenzitetu borbi koje su vodile oklopne i mehanizovane jedinice zaraćenih strana može zaključiti da do sada nisu bili veliki. Tome je doprinela i činjenica da obe zaraćene strane imaju krupnih problema u vezi sa snabdevanjem municijom i rezervnim delovima, što je do sada u velikoj meri uticalo na obim i intenzitet angažovanja oklopnih i mehanizovanih jedinica za operativna dejstva većih razmera koja su se, s obzirom na ukupan broj raspoloživih tenkova i oklopnih transportera, mogla preduzeti.